

Origenes, q. I, c. 33, LXX, CCXXI.

Plato, q. LXXVII, XCII, LXXXIII.

Polychronius, not. in q. CLII.

Sophocles, q. LXXXIII.

Symmachus, q. XXIII, XL, XLII, CLIV.

Theodoretus not. ad q. XXXVI, CCXLIX, CCLXXII, CCLXXIV, CCLXXXI.

Theodorus Mopsuestenus, not. ad q. I, c. 32-33.

Theodotion, q. XL, CLIV.

PHOTII PATRIARCHÆ CP.

COMMENTARIORUM IN NOVUM TESTAMENTUM

QUÆ SUPERSUNT.

FRAGMENTA IN MATTHÆUM.

(Ex Catena Corderii Græc. Lat. in Matth. tom. I, in-fol.)

Ἄβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ.

Φωτίου. Ἄβραάμ διὰ πίστεως ἐδικαιώθη. Τούτῳ δὲ πιστεύσαντι εἶπεν ὁ Θεός· Πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, καὶ δώσω σοὶ τὴν γῆν. Καὶ ἐν σοὶ ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ φυλαί. Εἰ οὖν ἀληθῆ φθέγγεται ὁ Θεός, καὶ σπέρμα Ἄβραάμ οἱ Ἰουδαῖοι μόνοι τυγχάνουσιν, οὗτοι δὲ οὔτε τῆς γῆς ἐκράτησαν πώποτε, οὔτε κρατοῦσι· ποῦ ἐστὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἀληθές τὸ πρὸς Ἄβραάμ εἰρημένον; Ἄλλ' ἐπεὶ ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, φανερόν ἐστιν, ὅτι τὴν τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν σπέρμα ἐκάλεσεν ὁ Θεός τοῦ Ἄβραάμ. Τοῦτο δὲ γέγονε διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ μέλλοντος γεννηθῆναι Χριστοῦ. Εἰς ὃν πιστεύσαντα τὰ ἔθνη σπέρμα Ἄβραάμ ἐκλήθησαν, οὐ νόμῳ φύσεως, ἀλλὰ χάριτι.

Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων.

Φωτίου. Εἰς ἀπορίαν καταστάς ὁ Ἰωσήφ περὶ τῆς Παρθένου οὐκ ἠπίστατο ἀσφαλῶς τι δεῖ καὶ διαπραξασθαι. Ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ὤφθη ὁ ἄγγελος λύων αὐτοῦ τὴν ἀμηχανίαν, καὶ ἔτι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁδηγῶν. Εἰ γὰρ ἐγένωσκε παρανόμου μίξεως εἶναι τὴν κύησιν, οὔτε λάθρα αὐτῷ ἠβουλήθη ἀπολύσαι οὔτε φανερῶς, δίκαιος ὢν· ἀλλὰ πάντα ποιῆσαι ὅσα ὁ νόμος ἐκέλευε. Διὰ γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν ἠπόρει ὁ Ἰωσήφ, καὶ ὤφθη ὁ ἄγγελος λύων αὐτοῦ τὴν ἀπορίαν.

Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου.

Φωτίου. Γυναῖκα τοῦ Ἰωσήφ καλεῖ ἡ Γραφή τὴν

¹ Gen. xii, 17 seqq.

A CAP. I. VERS. 2. *Abraham genuit Isaac.*

Photii. Abraham per fidem justificatus est. Huic porro jam credenti dixit Deus: *Multiplicabo semen tuum, et dabo tibi terram. Et in te benedicentur omnes tribus*¹. Si igitur vera dicit Deus, et semen Abrahæ Judæi soli sunt, hi vero neque terram in solidum obtinuerunt unquam, neque jam obtinent: ubi est veritas divinæ promissionis Abrahæ factæ? Sed quoniam impossibile est mentitum Deum esse manifestum est Ecclesiam gentium appellatam esse, a Deo semen Abrahæ. Hoc autem perfectum est per eum, qui nasciturus erat ex ejus stirpe, Christum. In quem credentes gentes semen Abrahæ vocatæ sunt, non ratione naturæ, sed gratia.

B VERS. 20. *Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens.*

Photii. Ancipiti Josepho et circa Virginem gravidam vario cogitationum æstu fluctuanti, apparuit angelus perplexitatem explicans omnem, reique in ipsius veritatem ducens. Conflictatum autem ipsum in suspicione sola, vel hinc apparet; quod velut præjudicare quidquam cavens, occulte dimittere ipsam voluit; quam si adulterii vere ream comperisset, nec clam nec palam dimissurus fuerat, utpote justus: sed juxta præscriptum legis de ea facturus. Hæc videlicet dubitandi cunctandique causa Josepho exstitit; digno propterea cui angelus apparens dubitationem omnem abstergeret (1).

Mariam conjugem tuam.

Photii. Uxorem Josephi vocat Scriptura Virgi-

NOTÆ.

(1) Cf. Quæstionem XXII et C.

nem, quod ea nullum officii genus, quo honestam matronam adversus virum suum fungi decet, erga eum prætermiserit (2).

Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

Photii. Ad eos qui forte quærant quamobrem ex Spiritu sancto conceptus dicatur Christus : non enim Filius Spiritus, sed Patris Christus : sic occurritur, Spiritum dici deitatem omnem, juxta quod Salvator ait : *Spiritus est Deus, et eos qui adorant ipsum, in Spiritu et veritate oportet adorare.* Proprie tamen et notionaliter dicitur Spiritus sanctus una persona Trinitatis. Cæterum hoc loco mentione Spiritus sancti licet intelligere virtutem Filii. Nam et Filius Spiritus vocatur, utpote Deus. Mirari autem non oportet. Qui enim ex uno viro eduxit mulierem, quidni possit idem ex una quoque muliere puerum educere (3) ?

VERS. 22. *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam.*

Photii. Comma istud sic se habens : *Hoc autem totum factum est, etc.* cuinam tribuendum personæ est ? Angelone, an evangelistæ ? In speciem quidem Angeli est, ut etiam interpretum quidam docent, re tamen vera, scriptoris (4).

CAP. II. VERS. 13. *Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum.*

Photii. In Ægyptum fugit Christus, ut et hanc sanctificaret, quemadmodum Babylonem per Magos qui ad eum adorandum venerant, sanctificaverat.

CAP. III. VERS. 9. *Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham : dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.*

Photii. Quod lapides hos dicit, non tamen in lapidibus hæret vis sententiæ, sed homines designat quos, imperfectos licet et infideles et pauperes, potest magnos et illustres efficere, si tamen ipsi sinant et velint ; quemadmodum Abraham, quod Deo credidit, ex ignotis natalibus obscurus, illustris evasit (5).

VERS. 12. *Cujus ventilabrum in manu ejus.*

Photii. Sicut enim in suppellectili aliarum artium sunt instrumenta certa ad discernendum ea quæ juxta finem et institutum cujusque vel bona vel secus sunt, sic et in agricultura frugibusque labore rustico eductis, area et ventilabrum est. In area quippe frumentum a palea discernitur. Qua similitudine adumbrat Ecclesiam, et Dei vim discernentem a bonis eos qui tales non sunt (6).

A Παρθένου, ὡς φυλάξασαν πάντα τὰ τῆ σωφρονι γυναικῶν πρέποντα πρὸς τὸν ἑαυτῆς σύζυγον.

Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου.

Φωτίου. Πρὸς τοὺς λέγοντας πῶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἢ κήσεις· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς Υἱὸς τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς· ἐστὶν εἰπεῖν. ὅτι λέγεται Πνεῦμα πᾶσα ἡ θεότης, ὡς φησὶ ὁ Σωτὴρ Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Λέγεται δὲ ἰδίως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστιν ἡ μετὰ τὴν ὑπόστασις· οὐκοῦν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐστὶ νοῆσαι καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ δύναμιν· καὶ γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς Πνεῦμα καλεῖται, καθὼ Θεός· οὐ δεῖ δὲ θαυμάσαι τῷ γὰρ ἐκ μόνου τοῦ ἀνδρὸς ἐξαγαγόντι γυναῖκα δυνατὸν ἐστὶ καὶ ἐκ μόνης γυναικὸς παῖδα ἐξαγαγεῖν.

Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου.

Φωτίου. Τὸ ῥητὸν, τὸ λέγον· Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν τίνος ἂν εἴη, τοῦ ἀγγέλου ἢ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ; Τῷ μὲν δοκεῖν τοῦ ἀγγέλου, ὡς φασὶ τινες τῶν ἐρμηνευτῶν, τὸ δὲ ἀληθείᾳ τοῦ συγγραφέως.

Ἄναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ, λέγων· Ἐγερθεὶς παραλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον.

Φωτίου. Εἰς Αἴγυπτον φεύγει ὁ Χριστὸς, ἵνα κατὰ ταύτην ἀγίαση· ὡσπερ τὴν Βαβυλῶνα διὰ τῶν μάγων ἡγίασεν ἐλθόντων εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ.

Καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ.

Φωτίου. Τὸ ἐκ τῶν λίθων τούτων, οὐ τοὺς λίθους αὐτοὺς λέγει· ἀλλ' ὅτι ἐξ ἀνθρώπων ἀτελῶν καὶ ἀπίστων καὶ πενήτων δύναται μεγάλους τε καὶ ἐπισήμους ποιῆσαι, εἴνπερ ἐθέλωσι· καθάπερ ὁ Ἀβραάμ πιστεύσας Θεῷ ἐξ ἀσήμεων γέγονεν ἐπίσημος.

Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Φωτίου. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐστὶ τινὰ ὄργανα διακριτικὰ τῶν κατὰ τὴν τέχνην καλῶν τε καὶ ἐναντίων· οὕτω καὶ ἐν τοῖς γεωργοῖς μένοις ἢ ἄλλως ἐστὶ καὶ τὸ πτύον. Ἐν γὰρ τῇ ἄλλῃ ὁ σῖτος ἀπὸ τοῦ ἀχύρου διακρίνεται· οἷστισι παρὰ εὐκρίσει τὴν τε Ἐκκλησίαν καὶ τὴν διακρίνουσαν τὴν Θεοῦ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν τοὺς μὴ τοιοῦτους.

NOTÆ.

(2) Cf. Quæstionem XXII, C.

(3) Cf. Q. XXII.

(4) Cf. Q. XXV.

(5) Cf. q. XXXI.

(6) Cf. q. XXXII.

Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἵστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτεροῦγιον τοῦ ἱεροῦ.

Φωτίου. Τὸ, Παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος, οὐχ ὅτι μετ' ἐξουσίας αὐτὸν ἔλαβεν· ἀλλ' ἐνδείκνυται ὡς παραχωρήσαντος τοῦ Χριστοῦ, παρέλαβε. Καὶ τοῦτο οἰκονομικῶς· ἵνα πληρωθείσης τῆς τοῦ διαβόλου ἐπιθυμίας κατασχυνθῆ τελείως καὶ ἡττηθῆ.

sto sapienter provisum est, ut compos improbi desiderii factus, nec tamen ad speratum propectu-
finem, confunderetur omnino diabolus et plane vinceretur.

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Φωτίου. Ἐκάθισεν ὁ Χριστὸς, ἵνα οἱ μὲν ὄχλοι διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα θαύματα πιστεύσωσιν· οἱ δὲ μαθηταὶ διδασκόμενοι ἔτι ἐλλαμφθῆσονται καὶ νοήσωσιν ὅτι οὐ μόνον ἀνθρώπος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ Θεός. Οὐ γὰρ σώμάτων μόνου, ἀλλὰ καὶ ψυχῶν ὑπῆρξε θεοαπευτής.

Εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι, κ. τ. λ.

Φωτίου. Ἄλας γῆς φησι τοὺς τὰ θεῖα διδάσκοντας λόγια, στύφοντα καὶ ῥωννύοντα τὸν νοῦν τῶν ἀκουόντων.

Οὐκ ἦλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι τὸν νόμον.

Φωτίου. Ὁ πληρῶν μόνου καὶ εἰς ἀκρίθειαν ἄγων αὐτὸν, φυλάττων ἀλλοῦ μόνου ἐστίν, οὐ μὴν καταλύων. Ὁ γὰρ τὴν σκιαγραφίαν τῆς εἰκόνος ἀναπληρῶν διὰ τῶν χρωμάτων, τελειωτῆς ἂν λέγοιτο τῆς εἰκόνος· ἥπερ ἀναιρέτης αὐτῆς. Τὴν γὰρ σκιαγραφηθεῖσαν πρότερον ἐν τῷ νόμῳ πολιτείαν ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσέ τε καὶ τετελείωκεν

Ὅς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Φωτίου. Ἐλαχίστην φησὶν ἐντολὴν τὴν δοκοῦσαν τισὶ τοιαύτην, καὶ μὴ καθ' ἑαυτήν. Ταῦτα δὲ λέγει ἀνάγων ἡμᾶς πρὸς τὰ μείζω τῶν ἐν τῷ νόμῳ κειμένων. Οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν ἐπιτίμησιν ἔχει ἐντολὴ πᾶσα· ἐπεὶ οὐδὲ πᾶσα πράξις ἴση ἐστὶ πάσαις· ἀλλ' εἰσὶ τινες αἱ καὶ χωρὶς τιμωρίας ἀφίενται τοῖς ἀμαρτάνουσιν· ἅς καὶ ἐλαχίστας ἴσως ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς.

Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἐνοχος ἐστὶ τῇ κρίσει.

Φωτίου. Οὐ πᾶσα ὀργὴ τῆς κρίσεως ἐνοχος· ἀλλ' ἢ μὲν ματαιὰ καὶ εἰκῆ ἐστὶν ἐνόχος· ἢ ἡττων ταύτης καὶ μὴ διὰ χρημάτων εὐπορίαν ἢ φθόνου γεγонуῖα, μήτε μὴν δι' ἀρετὴν ἢ ψυχῆς ὠφέλειαν, συγγνώμης ἐστὶν ἀξία. Ἡ δὲ ἑτέρα καὶ κατὰ τῶν ἀμελούντων

CAP. IV. VERS. 5. *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi.*

Photii. Illa verba: *Assumit eum diabolus*, non eo pertinent ut aliquam potestatem habuerit exercueritve diabolus in Christum: sed ita recte intelligentibus sonant ut, permissione illi ab ipso Christo facta, Christum assumpserit. Quod a Christo desiderii factus, nec tamen ad speratum propectu-

CAP. V. VERS. 1. *Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem: et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.*

Photii. Sedit Christus ut turbæ quidem propter miracula quæ fiebant ab ipso, crederent; discipulis veroe lucesceret adhuc clarius doctrina quam audiebant: eo usque ut intelligerent nequaquam esse illum hominem solum, verum simul etiam Deum; utpote qui non corporum tantum, sed præterea animarum quoque curatorem se præbuisset et medicum.

VERS. 13. *Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, etc.*

Photii. Sal terræ dicit eos qui divina oracula promulgant, colligentia et corroborantia mentem audientium.

VERS. 17. *Non veni solvere legem, sed adimplere.*

Photii. Qui legem implet et ad perfectum adducit ipsam, verus is demum observator illius, non autem destructor, dici debet. Qui enim designationem rudem imaginis primoribus tantum lineamentis designatæ inducendis coloribus ad vivum implet, perficere utique imaginem, non autem delere dicendus est. Designatam autem quasi lineamentis rudibus legis veteris, regni cœlestis disciplinam elaboravit et absolvit Christus (7).

VERS. 19. *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.*

Photii. Minimum dicit mandatum illud quod forte quibusdam tale, videretur, cum revera ejusmodi non sit. Hæc autem dicit cogitationem nostram hinc attollens ad suspicandum quam gravi supplicio luendus sit neglectus majorum præceptorum legis. Non enim simili supplicio mandati cujusvis violatione punitur; ut nec meriti paris actio præcipitur cunctis mandatis. Verum mandata quædam sunt quæ sine pœna remittuntur peccantibus, quæ fortasse minima Christus appellavit.

VERS. 22. *Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.*

Photii. Non omnis ira iudicii rea est, sed quæ nulla idonea de causa exardescit. Hac si qua est levior, neque per invidiam ob copiam divitiarum quæ in aliquo sit, aut propter virtutem spiritualemque profectum in quempiam concipiatur, venia digna

NOTÆ.

(7) Cf. q. CXCIX.

est. Aliud est iræ genus quæ adversus neglectores A virtutis insurgit, quæ non solum venia, sed etiam laude honoreque quam maximo est digna.

Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.

Photii. Concilium hoc loco cœtum et collegium sanctorum sonat. Nimirum qui dixerit fratri suo, Raca, non in unum peccavit illum, sed in communitatem universam et rempublicam sanctorum cuius ille membrum est. Qure et reus concilii est; hoc est pœnis obnoxio quas ob sui contemptum universus ille cœtus ab illo contemptus et violatus jure suo repetere poterit.

VERS. 39. *Ego autem dico vobis non resistere malo.*

Photii. Malum hoc loco dicit eum qui pulsat injuste aliquem et male accipit. Qui autem resistit et repugnat, videtur malum imitari, hoc est percussorem suum. Si igitur malum est lædere vicissim eum qui læserit, laudabile fuerit ab eo abstinere: B quin potius curare iram, demulcendo delinendoque adversario; confundetur enim eo pacto, et bonus de malo fiet (8).

VERS. 45. *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est, etc.*

Photii. Propterea fratres nos vocavit, cum servi simus ipsius, et cohæredes fecit, quod ejus imitatores fuerimus pluentis in injustos et peccatores, et ex æquo atque indifferenter omnibus solem suum oriri facientis.

CAP. VI. VERS. 3,4. *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.*

Photii. Ne innotescat, inquit, irrationali portioni vestri opus rationalis animæ, ne huic illa agere paranti sit impedimento: et illa pars quæ dignitatem divinæ imaginis una tuetur ac sustinet, rebellionem villioris interpellata, imperfectum relinquere cogatur quod bene inceperat. Reddet autem tibi in publico, ait, in resurrectione videlicet, quando C non hæc solum, sed omnia omnino revelabuntur occulta.

VERS. 17. *Tu autem cum jejunas, unge caput, et faciem tuam lava.*

Photii. Ambo hæc, ungi et lavari, consuetudinis lætantium sunt. Vult igitur hoc Christus jubere his verbis: ut cum hilaritate et gaudio jejunio defungamur. Enimvero tum præcipuam habemus lætandi causam, cum bonis operibus vacamus (9).

VERS. 21. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.*

Photii. Cor hoc loco Salvator principem animi partem vocat, mentem scilicet; qua notione eadem istam cordis voce usurpat David cum dicit: *Cor mundum crea in me, Deus*³. Hinc patet avaros qui mentem devinctam divitiis habeant, alienare se ipsos a Deo, utpote a quo præstantiorem sui partem avertunt.

³ Psal. I, 12.

τῆς ἀρετῆς γενομένη, οὐ μόνον συγγνώμης, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνου καὶ τιμῆς ὅτι πλείστης ἐστὶν ἀξία.

Ὁς δ' ἂν εἶπῃ, Μωρὲ, ἐνοχὸς ἐστὶ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Φωτίου. Συνέδριον ἐνταῦθα φησὶ τὸ τῶν ἁγίων· καὶ ὁ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ εἰπὼν Ῥακά, οὐκ εἰς ἓνα ἡμάρτηκεν, ἀλλ' εἰς ἅπαν τὸ κοινόν· διὸ καὶ τῷ συνεδρίῳ ἐνοχὸς ἐστίν, ὡς τούτου καταφρονήσας.

Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.

Φωτίου. Πονηρὸν ἐνταῦθα τὸν ἀδίκως τύπτοντά τινα καὶ ἐπηρεάζοντα λέγει. Ὁ δὲ ἀντιπίπτων [forte lege. ἀντιτύπτων] καὶ ἀντιμαχόμενος ἔοικε τὸν πονηρὸν μιμεῖσθαι, τουτέστι τὸν τύψαντα αὐτόν. Εἰ τοίνυν κακόν ἐστι τὸ ἀντιλυπῆσαι τὸν λυπήσαντα, ἀγαθὸν ἂν εἴη τὸ μὴ τοῦτο ποιῆσαι· ἀλλὰ παντοίως θεραπεῦσαι τὴν ὀργὴν καὶ παρακαλέσαι. Διςχυνθήσεται γὰρ καὶ ἀγαθὸς ἀντὶ κακοῦ γενήσεται.

Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, κ. τ. λ.

Φωτίου. Διὰ τοῦτο ἀδελφοὺς ἡμᾶς κέκληκε δούλους ὄντας αὐτοῦ, καὶ συγκληρονόμους ἐποίησεν· ὡς γεγονότας αὐτοῦ μιμητὰς βρέχοντός τε ἐπὶ ἀδίκους καὶ ἁμαρτωλοὺς, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἀνατέλλοντος τὸν ἥλιον.

Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.

Φωτίου. Μὴ γνώτω, φησὶν, τῇ ἐν ἡμῖν ἀλογία τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ ἔργον, ἵνα μὴ ἐμποδίση αὐτὴν, καὶ μείνη ἀτελής ἡ σώζουσα τὸ κατ' εἰκόνα. Ἀποδίδωσι σοι δὲ ἐν τῷ φανερῷ, φησὶν, ἐν τῇ ἀνάστασει δηλονότι· ὅταν οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ κρυπτὰ φανερωθῶσονται.

non hæc solum, sed omnia omnino revelabuntur

Σὺ δὲ νηστεύων ἀλείψαι σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι.

Φωτίου. Ἄμφω ταῦτα, τὸ ἀλείφεισθαι καὶ νίπτεσθαι, τοῖς εὐφραϊνομένοις ὑπῆρχε. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ χαρᾶς τε καὶ εὐφροσύνης κελεύει μετέρχεσθαι τὴν νηστείαν· ὥστε χαίρειν ἡμᾶς δεῖ καὶ εὐφραϊνεσθαι, ὅταν τὰ καλὰ ἐργαζώμεθα.

Ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἐστὶ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.

Φωτίου. Καρδίαν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τὸν ἡγεμόνα νοῦν καλεῖ· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Δαβὶδ αὐτὸν ὠνόμασε λέγων· Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός. Κάντευθεν οἱ φιλοχρήματοι, τὸν νοῦν συνδεδεμένον ἔχοντες τοῖς χρήμασιν, ἀλλοτριούσιν ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ.

NOTE.

(8) Cf. q. XXXVII, XLVI, CXXXV.

(9) Cf. q. CCXIV.

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ, A ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τί πίνητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσηθε.

Φωτίου. Οὐκ εἶπε· τί φάγεται ἡ ψυχὴ, ἢ τί πίνεται· ψυχὴ γὰρ πᾶσα ἀσώματος οὔσα, οὔτε ἐσθίει οὔτε πίνει· ἀλλὰ· Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ, τί φάγητε ὑμεῖς ἢ τί πίνητε. Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ προβάλλεται τὴν ὀρεκτικὴν δύναμιν· ἀλλ' οὐ χάριν ἑαυτῆς, ἀλλὰ τῆς τοῦ σώματος προνοίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ τρεφόμενον.

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε, κ. τ. λ.

Φωτίου. Ἐὰν κρίνης, κριθῆσῃ, φησὶν, ὑπὸ σεαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἁμαρτωλοὺς κρίνεις, ἁμαρτωλὸς ὢν, κατὰ σεαυτοῦ τὴν ἰδίαν κρίσιν φέρεις. Ἄφες λοιπὸν τὸ ἐτέρους κρίνειν, καὶ κρίνε σεαυτὸν, μόνον ὅπως B μὴ ἀπ' ἐτέρων κρινόμενος κληρονομίης γέεννας.

Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

Φωτίου. Ὁ νόμος οὗτος, φησὶν, οὐκ ἐστὶ πρόσφατος, οὐδὲ ἀποδείξεων τινῶν καὶ ἐπιχειρημάτων δεόμενος ὅτι καλός· ἀλλὰ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἐστὶν ὡσανεὶ παράγγελμα, τουτέστιν· ὅσα ἐσμὲν πρόθυμοι καὶ πάσχειν ὑφ' ἐτέρων, καὶ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν, ταῦτα ἐσόμεθα προθυμότεροι πρὸς τοὺς πλησίον ἐργάζεσθαι· τοῦτο γὰρ, φησὶ, τὸ δικαίωμα κοινόν ἐστὶν ἐπὶ πᾶσιν. Ὅσα γὰρ σοι αὐτῷ δυσχερῆ τυγχάνει, ταῦτα νόμιζε καὶ τοῖς ἐτέροις τοιαῦτα εἶναι· καὶ ὅσα καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ταῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις εἶναι τοιαῦτα.

Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης.

Φωτίου. Οὔτε στενὴ οὔτε τεθλιμμένη ἐστὶν ἡ νῦν γενομένη πύλη, ἀλλὰ φύσει μὲν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, νόμῳ δὲ ἡμετέρῳ καὶ προαιρέσει καὶ στενὴ ἐστὶ καὶ τεθλιμμένη, ὡς φησὶν ὁ Κύριος.

Καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;

Φωτίου. Οἱ δαίμονας φυγαδεύοντες καὶ νόσους ἀποδιώκοντες καὶ τὰ παραπλήσια σημεῖα ποιῶντες, παρὰ Θεοῦ τὴν τοιαύτην εἰλήφασιν ὄρωσαν. Κάντεῦθεν ἐχρῆν αὐτοὺς καὶ ἀρετὰς κεκτήσθαι τοῖς χαρίσμασι καταλλήλους· ἐπεὶ δὲ χαρίσματα εἰληφότες οὐκ ἐφύλαττον ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐποίουν τὰ φαῦλα, ἐρ- D ρῆθη πρὸς αὐτοὺς. Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Τοὺς γὰρ γινώσκοντας αὐτὸν καὶ ἀγαπῶντας ἄνταγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ γινώσκει.

Οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

Φωτίου. Τὸ, Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι Οὐκ ἦλθον καλέσαι ὑμᾶς τοὺς δικαιοῦντας ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τοὺς ὁμολογοῦντας ἁμαρτωλοὺς εἶναι καὶ πιεθόμενους τοῖς ἐμοῖς προστάγμασι.

et faterentur peccatores esse : quique ista humilitatis propriæ conscientia submissi, dociles se suis verbis et obsequentes imperiis præberent.

VERS. 25. *Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, aut quid bibatis, neque corpori vestro quid induamini.*

Photii. Non dicit : quid manducet anima, aut quid bibat. Anima enim prorsus incorporea cum sit, neque manducat neque bibit. Sed dicit : Ne solliciti sitis animæ (hoc est anima) quid manducetis vos aut quid bibatis. Etenim anima exercet atque incitat appetitivam facultatem, non utique sui causa, sed corpori consulens ; hoc enim est quod alimento sustentatur.

CAP. VII. VERS. 1. *Nolite judicare, et non judicabimini. Nolite condemnare, et non condemnabimini.*

Photii. Si judicas, judicaris, inquit, a te ipso. Si enim peccatores judicas, peccator ipse, adversus temetipsum proprium iudicium fers ; noli ergo judicare alios, sed te ipsum solum ; ne aliis te vicissim iudicantibus gehennæ adjudicaris.

VERS. 12. *Omnia ergo quæcunque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis ; hæc est enim lex et prophetæ.*

Photii. Hæc lex, inquit, non recens lata aut nuper edita est : neque ad demonstrationem utilitatis æquitatisque suæ suasionibus rhetorum argumentisque indiget, sed naturæ ipsius nostræ editum quasi perpetuum est : ut quæ libenter ab aliis accipimus deferentibus ultro, a cunctantibus etiam exigimus, eadem representare proximis etiam promptius prolixiusque studeamus. Hæc enim, inquit, communis atque omnibus impositi officii regula est. Quæcunque enim tibi ipsi ingrata sunt, eadem et aliis similiter molesta esse existimare te convenit ; quæcunque vero bona experiris et commoda, hæc eadem et aliis talia esse.

VERS. 13. *Intrate per angustam portam.*

Photii. Neque angusta neque arcta per se est qua de nunc agitur porta, sed natura quidem ac conditione propria lata et spatiosa, instituto vero arbitrioque nostro, et arcta et angusta, ut ait Dominus.

VERS. 22. *Et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus ?*

Photii. Qui dæmonas fugant et morbos expellunt similiaque signa faciunt, a Deo talis facultatis donum acceperunt. Ex quo ipso magna in eos obligatio incumbit parandarum virtutum charismatibus hisce congruentium. Quoniam igitur charismatis acceptis non custodierunt seipsos, sed mala perpetrarunt, dictum est ad ipsos : *Discedite a me, nescio vos ; cognoscentes enim et amantes ipsum redamat et vicissim cognoscit Deus.*

CAP. IX. VERS. 13. *Non enim veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.*

Photii. Illud, *Non veni vocare justos, sed peccatores*, dixit, ut ostenderet non venisse utique se ad vocandos eos quos alloquebatur, qui se ipsos existimabant et jactabant justos. Navare enim se operam duntaxat vocandis qui se ultro agnoscerent

VERS. 17. *Neque mittunt vinum novum in utres A* Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκούς πα-
veteres. λαιούς.

Photii. Utres veteres, homines in statu legis veteris constitutos dicit. Vinum vero novum, Christi gratiam nobis posterius datam, aut Novum Testamentum.

CAP. X. VERS. 38. *Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus.*

Photii. Quinon bajulat crucem meam, inquit, non est me dignus⁴. Hoc est, quisquis mortem mea causa subeundam non semper animo volvit, assidueque meditatur, non est me dignus.

CAP. XI. VERS. 6. *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.*

Photii. Multos offendite a qua duo discipuli Joannis, magistri sui jussu ac nomine, ad Christum functi sunt, legatio, quamdam in Joanne de Christo dubitationem indicare visa. Ambiguitatem ergo rei totius, scandalumque astantis populi, non aliunde melius tollenda Christus putavit, quam testimonio ipsorum qui se interrogaverant. Utitur ergo illis ipsis veritatis suæ testibus. Miraculis enim in ipsorum conspectu perpetratis, redire ad Joannem eos jubet, ac renuntiare ipsi quæ vidissent.

VERS. 10. *Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, etc.*

Photii. Propterea ad discipulos Joannis ait Salvator: Videte miracula et nuntiate, ut solvat scandalum quo scandalizati sunt Judæi, propter interrogationem Joannis, ipsis illis Joannis discipulis utens testibus, et quasi eis dicens: Vos præclare scitis C quod de me Joannes testimonium dederit, qualisque ac quantus quantumque fide dignus is vir sit, intelligitis omnium maxime; cui vos permisistis, suscepto ab eo baptismo in Jordane (10).

VERS. 11. *A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, etc.*

Photii. Ad vim expositum dicit regnum cælorum, et violentis raptoribus prædæ fore: idque a diebus Joannis, isto loquendi modo significans, non cuivis de vulgo promitti regnum istud, sed contemptoribus opum, gloriæ, parentum, filiorum, mortis adeo ipsius. Ante porro quam doceret Christus, quamque apparuisset Joannes, nondum erat palam ostensum ac promissum regnum cælorum; sed quæ tum erant D promissiones, carnales erant. Promittebatur nempe multiplicatio generis, victoria de hostibus, et similia. Ex quo autem Joannes baptismum promulgavit, et nostrum eo Dominum tinxit, et Spiritus suo testimonio demonstravit unigenitum Patris Filium, et ipse Christus prædicare cœpit regnum cælorum, ex eo tempore desiderii hominum ac cupiditati objectum est rapinæque expositum cælorum regnum.

⁴ Luc. xiv, 27.

Φωτίου. Ἀσκούς παλαιούς τοὺς ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ κειμένους λέγει· οἶνον δὲ νέον, τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ὕστερον, ἢ τὴν Νέαν Διαθήκην.

Καὶ ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

Φωτίου. Ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν μου, φησὶν, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Τοῦτέστιν, ὅστις τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ θάνατον οὐκ ἀεὶ ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ καὶ διηνεκῶς τοῦτου μελετᾷ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

Καὶ μακάριός ἐστιν ὅς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

Φωτίου. Πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο διὰ τὴν τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου ἐρώτησιν, ἣν προσήνεγκαν τῷ Χριστῷ· οὐκ ἄλλοθεν οὖν λύει τὴν ἀμφιβολίαν εἰ μὴ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐρωτησάντων, μάρτυσιν αὐτοῖς χρώμενος. Τοῦτο δ' ἦν ἐκ τοῦ θεάσασθαι αὐτοὺς τὰ θαύματα, καὶ ὑποστρέφειν πρὸς Ἰωάννην, καὶ ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ ἃ ἐθεύσαντο.

Οὗτος γὰρ ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδου, ἐγὼ ἀποστέλλω ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, κ. τ. λ.

Φωτίου. Διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου φησὶν ὁ Σωτὴρ· Βλέπετε τὰ θαύματα καὶ ἀπαγγεῖλατε, ἵνα λύσῃ τὸ σκάνδαλον ὃ ἐσκανδαλίσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου ἐρώτησιν, αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς τοῦ Ἰωάννου μαθηταῖς χρώμενος C μάρτυσι, λέγων πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀκριβῶς τὴν τοῦ Ἰωάννου περὶ ἐμοῦ μαρτυρίαν, τὸν ἄνδρα ὑποῖός ἐστι γινώσκοντες, καὶ ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθέντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ.

Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, κ. τ. λ.

Φωτίου. Βιαστὴν εἶπε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ βιαστὰς ἀρπάζειν αὐτήν, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου. Ἡ τοιαύτη γέγονεν ἀρπαγὴ, οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς καταφρονήσασιν πλοῦτου καὶ περιφανείας, καὶ γονέων ἅμα καὶ παιδίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Πρὸ δὲ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τοῦ Ἰωάννου παρουσίας οὐκ ἦν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπαγγελλομένη φανερώς· ἀλλ' ἐπαγγελίαι D ἦσαν σαρκικαί· τουτέστι, γένους πληθυσμός, καὶ κατ' ἐχθρῶν κράτος, καὶ τὰ παραπλήσια· ἀφ' οὗ δὲ ὁ Ἰωάννης ἐπέστη τῷ βαπτίσματι, καὶ τὸν ἡμέτερον Δεσπότην ἐβάπτισε, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐμαρτύρησε τὸν μονογενῆ· τοῦ Πατρὸς Υἱόν, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς κηρύσσειν ἤρξατο τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀπὸ τότε γέγονε τοῖς ἀνθρώποις ἐπιθυμητὴ καὶ βιαστὴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

NOTÆ.

(01) Cf. q. XXIX, CCCIX.

Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν.

Φωτίου. Ἐδει τὰς πόλεις ὀνειδίζειν, ὅτε ἐδικαιώθη ἡ σοφία πάντα ἐκτέλεσασα τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῶν αἴτια· ἐπεὶ δὲ πάντα ποιήσας οὐκ ἔπεισεν, ἐτέραν τρέπεται ὁδόν, καὶ ταλανίζει αὐτούς, μὴ πως καὶ διὰ τοῦ ταλανισμοῦ ἐλκύσῃ πρὸς σωτηρίαν αὐτούς. *miseros ipsos denuntiat, si forte vel incutiendo mœrore, aut metu, trahere ad salutem obstinatos queat.*

Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, κ. τ. λ.

Φωτίου. Ὁ Δαβὶδ δίκαιος ὢν ὅτε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγε, καὶ οἱ ἱερεῖς δὲ δικαιοτάτοι οἱ δεδωκότες αὐτῷ τοὺς ἄρτους. Καίπερ οὐκ ἦν δίκαιον ἐσθίειν ὑπὲρ ἐκείνων τῶν ἄρτων τινὰ, εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς μόνους. Οὗτος δὲ λαβίων οὐ μόνον ἔφαγεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ ἔδωκε. Τοῦτο δὲ πολλῶν μεῖζον ἦν ἢ ὅπερ ἐνεκάλου τοῖς ἀποστόλοις οἱ Ἰουδαῖοι.

Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἔχθῃ τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Φωτίου. Ἀποτόμως λέγει ὅτι Ἐφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ὅσον οὐκ ἔλαττε τὴν τῶν ἡμαρτημένων ὑμῶν ἀναπόδοσιν.

Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, κ. τ. λ.

Φωτίου. Σκεύη ἐνταῦθα τοὺς δαίμονας λέγει, οὓς ὁ Σωτὴρ ἀπελαύνων καὶ διώκων ἐκ τῶν κατεχομένων ὑπὲρ αὐτῶν, ἀρπάζει. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐγένετο, εἰ μὴ ὁ Σωτὴρ πρὸς ἡμᾶς παραγέγονεν ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν, τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καθελών.

Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου; καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

Φωτίου. Διδάξας ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ διὰ λόγου προτιθέσθαι τὴν εὐσέβειαν, ἣτις ἐστὶν ἀρχὴ πασῶν ἀρετῶν, καὶ μήτε πατέρα, μήτε μητέρα προτιμᾶν αὐτῆς, νῦν διὰ τῶν ἔργων ἐπιβεβαιωσάμενος ἅπερ ἐφθέγγετο. Ἐπεὶ γὰρ ὅτε τοὺς ὄχλους ἐπιμελῶς ἐδίδασκε, τότε ἐπέστησαν ἡ τε μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί, οὐχ ὑπέκουσαν, οὐ καταφρονῶν τῆς μητέρος, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀμελεῖν δοξῆ τῶν διδασκομένων, καὶ περικόψῃ τὴν διδασκαλίαν. Καὶ οὐ προτετίμηκε τὴν μητέρα τῆς τῶν πολλῶν ὠφελείας.

ipsius curam gerere posset videri, si in matris salutem plurimorum qui astabant audiebantque ipsum, matris consolationi prætulit (11).

Ἔμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπειραντος.

Φωτίου. Τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ οἱ μὲν ἤκουσαν ἀμελῶς· οὗτοί εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν κείμενοι. Οἱ δὲ ἐπιμελῶς μὲν, οὐ βεβαίως δὲ ὅσοι παρὰ τὴν πέτραν. Οἱ δὲ ἐπιμελῶς μὲν καὶ βεβαίως, ἔχοντες δὲ ἐπισπορᾶν ἀκαθῶν καὶ ζιζανίων. Οἷτινες καὶ ἀπεπνίγησαν ταῖς βιωτικαῖς φροντίσιν.

A VERS. 20. *Tunc cœpit exprobrare civitatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.*

Photii. Oportebat exprobrare civitatibus, quoniam justificata est sapientia, perfectis ab ipsa cumulate illis omnibus, quæ ad salutem ipsorum conficiendam efficacia esse possent. Postquam vero omnia expertus, non persuasit, alia via grassatur : mœrore, aut metu, trahere ad salutem obstinatos queat.

CAP. XII. VERS. 4. *Quomodo intravit in domum Dei et panes propositionis comedit, etc.*

Photii. David justus erat cum panes propositionis comedit : sacerdotes quoque justissimi qui comedendos eos panes obtulerunt ipsi, quamvis nefas erat vesci istis panibus alios quam sacerdotes. David autem non comedit ipse solum, sed comitibus quoque dedit suis. Quod erat haud paulo majus, quam in quo nunc Judæi apostolos criminabantur.

VERS. 28. *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.*

Photii. Rigide dicit atque in sensu comminatorio, *Pervenit in vos regnum Dei*, cujus vim non propitiam, sed infestam experturi nimirum isti essent ut meriti erant. Sensus enim est : Præsentem mox ultionem a Deo recipietis vestrorum peccatorum.

VERS. 29. *Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, etc.*

C Photii. Vasa hic dæmonas dicit, quos Salvator ejiciens et abigens ex iis quos possidebant, diripit. Hoc autem non fieret nisi Salvator ad nos salutis nostræ causa advenisset, vim ac robur eorum elisurus.

VERS. 48. *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei?*

Photii. Cum verbo ac sermone nos Salvator docuisset, officia religionis, quæ princeps virtutum est, cæteris omnibus officiis præponenda, ita ut nec patris, nec matris in comparatione Dei ratio habeatur, nunc factis et exemplo asserit quod dixerat. Cum enim ipsi de divinis rebus ad populum sedulo agenti supervenissent mater et fratres, non sustinuit interbellari se, haud ille quidem matrem spernens, sed ne eorum quos instituendos in fide susceperat, minorem quam consanguinitatis suæ gratiam inchoatum sermonem abrumperet. Igitur

D CAP. XIII. VERS. 18. *Audite ergo parabolam seminantis.*

Photii. Mandata Christi quidam audiverunt negligenter. Hi sunt qui secus viam jacent. Alii excepere quidem verbum strenue et cum studio, sed constantiam non habuerunt : horum est solum petrosorum. Nonnullis nec studium audiendi, nec perseverantia tenendi defuit, verum ex superjecta

NOTÆ.

(11) Cf. q. XLV, CCXV.

semente mala luxuriantem spinarum et zizaniorum segetem germinant. Unde et suffocantur sæcularibus curis.

CAP. XIV. VERS. 1. *In illo tempore audivit Herodes letrarcha famam Jesu.*

Photii. Herodes sæpe auditis iis quæ de Christo ferebantur, propter innatam ipsi malitiam, qua nunquam tyranni carent, tumoremque atque arrogantiam, negligebat spernebatque famam. Postquam vero jam ea in publicam celebritatem profecerat, excitatque auditu omnes undique ad dandam operam docenti Christo concurrebant passim (quippe omnem invidiam ac fastidium superbiæ comperta magnitudo rerum manifesta que signorum eluctabatur vis, conturbatus vehementer est, dicens; Ne forte Joannes resurrexerit quem ego decollavi. Formidolosa etenim improbitas est, eo quidem usque ut mortuos etiam timeat.

VERS. 5. *Et volens illum occidere, timuit populum quia sicut prophetam eum habebant.*

Photii. Constristabatur Herodes æstuans animi: ac nunc quidem recurrente in memoriam viri virtute, aliqua ejus reverentia subibat, ferociaque ac crudelitas compescebatur, aliunde vero recordatione promissionis et fidei ac existimationis cura mordente ad expediendum lethalem calculum concitabatur. Et vicit hæc cupiditas ostentandæ veracitatis, inviolatæque juris jurandi fidei: cavente rege ne videri posset gratiam ac voluptatem simul accumbentium non bene emptam quovis pretio putare.

CAP. XV. VERS. 2. *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum?*

Photii. Non oportet mirarisi quædam, quæ lex, exteriorem potissimum intuens instruensque hominem, prohibebat, Christus, quod disciplinam suam ad interioris hominis usum præcipue dirigeret, prohibenda non censuit.

VERS. 39. *Et dimissa turba, ascendi in naviculam, et venit in fines Magedan.*

Photii. Ne, quod signa quotidie faceret, auram popularem captare videretur (excitabatur enim frequentia ista prodigiorum multitudo ad sequendum eum), ipse pro mysterio assumptæ carnis, humilitatem ostendens suam, *ascendit in naviculam*, recessurus inde.

CAP. XVI. VERS. 14. *At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, etc.*

Photii. Nolebat Christus ultro prodere divinitatem suam, sed discipulorum expectabat sententiam et testimonium de se. Nam si diceret: Quem me homines existimant, me, inquam, qui sum Dei Filius? adulationis suspicione laboraret discipulorum responsio, præeunti subjicientium: Tu Filius Dei es.

VERS. 25. *Qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.*

Photii. Qui perdiderit, inquit, animam suam inveniet eam. Bona spe nos confirmans ac corroborans subjungit: *Filius enim hominis venturus est in gloria, sua.* Nam si nunc quidem nihil magnum cogitare de me potestis, propter humilitatem carnis; at longe aliam tunc vobis mei speciem objiciam, summo splendore adveniens cum angelis in gloria Patris mei.

Α Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ.

Φωτίου. Ὁ μὲν Ἡρώδης πολλάκις ἀκούσας τὰ περὶ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἐμφυτον αὐτοῦ κακίαν τὴν ὑπάρχουσαν ἀεὶ τοῖς τυράννοις, καὶ τὸν τυφόν, ὑπερεώρα καὶ κατεφρόνει τῆς φήμης. Ὅτε δὲ λοιπὸν πάντες ἀκηκόασιν, καὶ πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐδραμον καὶ πάντα φθόνου καὶ τυφόν ἢ τῶν πραγμάτων ἐνίκα ἐνέργεια· τότε ἀκούσας ἐφοβήθη λίαν, λέγων· Μὴ ποτε Ἰωάννης ἀνέστη, ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· φοφοδῆς γὰρ ἡ μοχθηρία, καὶ τοσοῦτου, ὡς καὶ τοὺς νεκροὺς δεδουκέναι.

Formidolosa etenim improbitas est, eo quidem us-

Β Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

Φωτίου. Ἐλυπεῖτο ὁ Ἡρώδης μεριζόμενος τὴν ψυχὴν· καὶ ποτὲ μὲν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν αἰδοῦμενος ἀνεχαιτίζετο τῆς μικροφονίας, ποτὲ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι βουλόμενος, διεγείρετο πρὸς τὸν φόνον· δεῖξαι βουλόμενος ὡς ἐνορκὸς ἐστι, καὶ οὐδενὸς φειδόμενος τῶν πρὸς ἀρέσκειαν τῶν ἀνακειμένων.

Διὰ τί οἱ μαθηταὶ σου παραβαίνουντι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;

Φωτίου. Οὐ δεῖ θαυμάζειν εἰ, τοῦ νόμου κωλύσαντός τινα ὡς πρὸς τὸν ἔξω ἄνθρωπον μάλλον ἀποβλέποντος, ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ποιούμενος τὴν διδασκαλίαν οὐκ ἐκώλυσεν αὐτά.

Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγδαλά.

Φωτίου. Ἴνα μὴ καθ' ἐκάστην ποιῶν σημεῖα δόξη φιλόδοξοι. Τοῦτο γὰρ διεγείρει τοὺς ὄχλους ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Δεικνύς τὸ ταπεινὸν ἑαυτοῦ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν, ἀναχωρεῖ εἰς τὸ πλοῖον.

Οἱ δὲ εἶπον· Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἠλίαν. κ. τ. λ.

Φωτίου. Οὐκ ἐβούλετο εἰπεῖν τὸ τῆς θεοσητὸς ἀξίωμα, ἀλλὰ τὴν τῶν μαθητῶν ἀνέμενε γνώμην καὶ μαρτυρίαν περὶ αὐτοῦ. Εἰ γὰρ εἶλεγε· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; κολακείας ἂν ἦν ἢ τῶν μαθητῶν ἀποκρίσεις, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρησαι αὐτήν.

Φωτίου. Ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ, φησί, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, εὕρησαι αὐτήν. Εὐέλπιδας ἡμᾶς ποιῶν καὶ καρτερικοῦς, ἐπάγει· Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Εἰ γὰρ νῦν οὐδὲν μέγα δύνασθε διανοηθῆναι περὶ ἐμοῦ, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς ταπεινώσιν· ἀλλ' οὖν αὐτὸς ἐγὼ εἶμι ὁ μέλλων εἰσεῖν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς μου.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον, ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.

Φωτίου. Ἐπειδὴ τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα παραγυμνούμενον ἐθεάσαντο οἱ ἀπόστολοι, καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς φωνῆς ἤκουσαν, εἶδον δὲ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν δουλοπρεπῶς παρεστηκότας, εἰς τελειότεραν ἀνήχθησαν ἔννοιαν περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὡς ἄρα ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ καὶ ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, οὗτος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ Κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν.

Τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

Φωτίου. Οὐ τῷ ὀνόματί ἐστιν Ἠλίας ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ τῇ ὁμοιότητι τῶν πράξεων. Καὶ γὰρ ἀμφότεροι πρόδρομοι ἐτύγχανον τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὁ μὲν τῆς προτέρας, ὁ δὲ τῆς δευτέρας. Καὶ ἀμφότεροι τοὺς πολιτικούς θορύβους ἐξέφυγον. Καὶ ὁ μὲν Ἠλίας ὤκει τὸν Κάρμηλον· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβε· καὶ κατὰ τὰ ἄλλα δὲ πλείστη ἐτύγχανεν αὐτοῖς ἡ ὁμοιότης. Καὶ τοῦτο δηλοῖ ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι Ἦλθεν Ἠλίας, ἀλλ' οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν· τουτέστιν ὁ Ἰωάννης ὁ κατὰ πάντα ὁμοῖος αὐτῷ.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, κ. τ. λ.

Φωτίου. Τοῦ μὴ τυχεῖν τῆς ἰάσεως τρία εἰσὶν αἷτια, ἀπιστία τῶν παρεστώτων, καὶ ἡ περὶ τὰ θαύματα ὀλιγοπιστία τῶν μαθητῶν, καὶ ἡ τοῦ δαιμονιζομένου γαστριμαργία καὶ ἀδηφαγία.

Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων.

Φωτίου. Πλείστα περὶ τῶν σκανδάλων εἰπὼν ὁ Σωτὴρ καὶ θρηνήσας τὸν κόσμον, θρηνεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐργάτην τῶν κακῶν, δεικνύς ὅτι οὐ μόνον χρὴ τὰ σκάνδαλα ἐκφεύγειν καὶ ἀποτρέπεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας μὴ ἀποδέχεσθαι. Τὴν γὰρ μετὰ τούτων ἀναστροφὴν εἰς μίμησιν αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἀναγκαῖον.

Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ, κ. τ. λ.

Φωτίου. Κἂν φιλικῶς εἴη τις πρὸς σὲ διακείμενος, εἴη δὲ ἐργάτης τε καὶ δημιουργὸς τῶν κακῶν, ἀποκολλήθητι αὐτοῦ, τὴν βλάβην ἐκκλίνων τῆς ψυχῆς καὶ τὸν ἐκ τῆς συνουσίας αὐτοῦ ἰόν.

Ἐὰν δὲ ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, καὶ ἐλεγξον αὐτόν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου.

Φωτίου. Τοὺς σκανδαλίζοντας τὸν πλησίον ἀποτρεπόμενος ὁ Σωτὴρ, νῦν παραμυθεῖται τοὺς σκανδαλιζομένους, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Μὴ καταπέσῃτε ἐννοοῦντες ἦν ὑπέστητε ἀδικίαν, ἐπεὶ δυνατόν ἐστιν εἰς μέγα κέδρος μεταστῆσαι. Πῶς δὲ τοῦτο γενήσεται; Εἰ τὸν ἀδικήσαντά σε κατ' ἰδίαν ἐλέγξεις, δεικνύων αὐτῷ τὸ ἀμάρτημα. Μετανοοῦντος γὰρ ἐκείνου ἐφ' οἷς ἐπραξεν εἰς, σὲ, μέγα σοι κέδρος γε-

A CAP. XVII VERS. 6. *Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde*

Photii. Postquam majestatem divinitatis nudam jam apostoli contuiti sunt, et Patris vocem audierunt, Moysen quoque atque Eliam famulari specie ac reverentia apparentes conspexere; in sublimiorem eveci quamdam sunt cogitationem de Salvatore, nimirum illum esse revera eum qui redempturus esset Israel: illum qui venturus expectabatur Deus patrum nostrorum, Judex vivorum et mortuorum.

VERS. 13. *Tunc intellexerunt discipuli quia de Joanne Baptista dixisset eis.*

Photii. Joannes non nomine quidem Elias est, sed similitudine rerum gestarum. Ambo enim præcursores adventus Christi; ille prioris, hic posterioris. Uterque civiles tumultus et perturbationes sæcularis vitæ secedendo fugit. Et Elias quidem Carmelum habitavit, Joannes autem in deserto commoratus est. Aliis quoque in plerisque maxima inter ipsos similitudo exstitit. Hoc significat Christus dicens: *Quia Elias venit, sed, non cognoverunt eum.* Hoc est Joannes ipsi per omnia similis.

VERS. 18. *Et increpavit illum Jesus, etc.*

Photii. Quo minus curationem consequeretur tria obstiterunt: incredulitas astantium, et in miraculorum operatione exigua fides discipulorum, denique gula et voracitas illius qui a dæmone vexabatur.

CAP. XVIII VERS. 7. *Væ mundo a scandalis.*

Photii. Cum plurima de scandalis perorasset Christus et mundum deplorasset, deplorat et hominem malorum auctorem, ostendens non tantum fugienda et repellenda esse scandala, verum et eos qui talia agunt nequaquam esse admittendos in familiaritatem ac convictum. Conversatione siquidem et consuetudine talium necesse est provocari homines ad imitationem (12).

D VERS. 9. *Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te, etc.*

Photii. Quamlibet benevole sit affectus erga te quispiam, sit autem idem operarius et auctor malorum: abscinde te ab illo, perniciem animæ declinans, et proserpens ex contagione consuetudinis istius venenum præcavens.

VERS. 15. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe inter te et ipsum solum.*

Photii. Detestatus Salvator eos qui scandalizant proximum, nunc eos consolatur qui scandalum patiuntur, et dicit ad illos: Ne animo consternermini reputantes quantum injuriæ vulnus acceperitis, quandoquidem fieri potest ut illud quodcumque in magnum vobis lucrum convertatur. Quomodo autem id fiet? Si auctorem injuriæ privatim argueris, suum illi peccatum ostendens. Si enim eum poeni-

NOTÆ

(12) Cf. q. V.

tuerit eorum quæ in te commisit, magnum inde tibi constabit lucrum: quippe et tu illi reconciliatus inimico, et ipse veniam consecutus, peccato liberabimini.

CAP. XXIII. VERS. 6. *Amant autem primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis.*

Photii. Non simpliciter ait Dominus: Gravia sunt et importabilia, sed iudicio pontificum gravia deri et importabilia. Quæ enim ipsi ne digito quidem movent, hoc est, quæ ne conantur quidem attingere nec iis inchoandis se accingunt, ea ipsa graviter aliis edicunt ut effecta reddant,

VERS. 29. *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui œdificatis sepulcra prophetarum, etc.*

Photii. Ædificatis sepulcra, inquit, auctam et multiplicatam in vobis majorum vestrorum audaciam exhibentes, paratique ad prophetarum et iustorum cædes, exemplo illorum repræsentandas. Testificamini ergo existimare vos patres ac proavos vestros impios fuisse, dum similes esse ipsis exercenda impietate contenditis.

VERS. 32. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.*

Photii. *Et vos implete*, inquit, *mensuram patrum vestrorum*. Hoc est: quod animo ac cogitatione vestra prava, studioque ac destinatione aggressi jam estis facere, implete sultis et absolvite juxta mensuram patrum vestrorum, hoc est, in opus apertum et facinus aspectabile producite. Mensura enim modus ac finis odii fuit patribus ipsorum adversus prophetas, mors cum contumelia atque ignominia conjuncta. Hæc porro verba non præcipientis sunt, sed permittentis potius. Sic enim sæpe solemus detertere aliquos ac revocare ab aliquo facinore, specie ac schemate adhortantium ad illud.

CAP. XXIV. VERS. 28. *Ubi cunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ.*

Photii. Quemadmodum carnivoræ volucres ad cadavera feruntur, ita et Filio hominis veniente omnes aquilæ congregabuntur ad ipsum, sublimes videlicet et alte volantes animæ, longissimeque a terrestribus adjunctæ curis.

CAP. XXVI. VERS. 13. *Amen dico vobis, ubi cunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus.*

Photii. Multis signis ostendit hæc mulier sese magnæ et ineffabilis fidei impulsu ad Christum accedere. Primum ex eo quod summa demonstratione religionis ac reverentiæ ad ipsum adiit; deinde quod unguentum attulit, quod peccatorum veniam rogavit; postremum et summum sit, quod remissionem peccatorum ab eo speravit, quem eo ipso Deum agnoscebat (13).

νήσεται, σοῦ τε διαλλαγεντος πρὸς αὐτὸν, κάκεινω συγχωρηθέντος τοῦ ἁμαρτήματος.

Φιλοῦσί τε τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις, τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς.

Φωτίου. Οὐχ ἀπλῶς φησιν ὁ Κύριος· Βαρῆα τυγχάνει καὶ δυσβάστακτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἱερέων κρίσιν βαρῆα φανέντα καὶ δυσβάστακτα. Ἄ γὰρ αὐτοὶ οὐδὲ τῷ δακτύλῳ κινουσι, τουτέστιν, οὐδὲ ἀπάρχονται πράττειν, ταῦτα τοῖς ἑτέροις ποιεῖν ἐπιτάττουσιν.

Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, κ. τ. λ.

Φωτίου. Οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους, φησὶ, πληθύνοντες ἅμα καὶ δεικνύοντες τὴν τόλμαν τῶν προγόνων· καὶ πρόθυμοι ὄντες παραπλησίως ἐκείνοις προφήτας τε καὶ δικαίους ἀποκτείνετε. Διὸ καὶ μαρτυρεῖτε τοῖς προγόνοις ὡς ἄσεβῆσι, ποθοῦντες ὅμοιοι ἐκείνοις γίνεσθαι.

Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

Φωτίου. Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε, φησὶ, τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. Τουτέστιν, ὅπερ διακνοῖα ὑμῶν τῇ πονηρᾷ καὶ τῇ σπουδῇ καὶ τῇ προθυμίᾳ διαπράξασθαι βούλεσθε, πληρώσατε αὐτὸ κατὰ τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν· ἤγουν, εἰς ἔργον φανερόν καὶ πρᾶξιν ὀρωμένην ἐξαγάγετε. Μέτρον γὰρ ἦν τοῖς πατράσιν αὐτῶν κατὰ τῶν προφητῶν ὁ δι' ὕβρεως καὶ ἀτιμίας θανάτος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπιτάττοντός ἐστιν, ἀλλὰ προτρέποντος μᾶλλον. Καὶ γὰρ πολλάκις εἰώθαμεν κωλύειν τινάς, οὐκ ἀπαγορεύοντες τὸ ἔργον, ἀλλὰ μᾶλλον διεγείροντες πρὸς αὐτό.

Ὅπου γὰρ εἴαν ἦ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

Φωτίου. Ὡσπερ τὰ τῶν πτηνῶν (14) σαροκοθῆρα ἐπὶ τὰ πεπτωκότα σώματα τρέχει, οὕτως καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐρχομένου πάντες οἱ ἄετοί συναχθήσονται ἐπ' αὐτόν· ἦτοι οἱ εἰς τὰ ὑψηλὰ πετόμενοι καὶ ἀνωτάτω τῶν ἐπιγείων πραγμάτων.

Ἄμην λέγω ὑμῖν, ὅπου εἴαν κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτὴ εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Φωτίου. Ἐκ πολλῶν δείκνυται ἡ γυνὴ μετὰ πολλῆς καὶ ἀφάτου πίστεως προσιοῦσα τῷ Χριστῷ. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ εὐλαβῶς εἰσελθεῖν πρὸς αὐτόν· εἶτα καὶ ἐκ τοῦ προσευχεῖν τὸ μύρον· καὶ ἔτι ἐκ τοῦ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν αἰτῆσαι· τὸ δὲ ἀκροτελεύτιον ἐκ τοῦ ἐλπίζειν τῆς ἀφέσεως τυχεῖν.

NOTÆ

(3) Cf. q. LV.

(14) Membranæ nostræ πτηνῶν habebant pro quo non dubitavimus πτηνῶν rescribere.

Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ, A VERS. 75. — *Et recordatus est Petrus verbi Jesus quod dixerat: Prius quam gallus cauet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amare.*

εἰρηκότος αὐτῶ, ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἐκλαυσε πικρῶς.
Φωτίου. Ὅταν ὁ Ματθαῖος λέγῃ. Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με, τὴν πρώτην ἀλέκτοροφωνίαν αἰνίττεται, τὴν ὅλην δηλονύτι. Διὸ καὶ φησι Πρὶν αὐτῇ ἀπαρτισθῆ, τουτέστιν ἡ ὅλη ἀλέκτοροφωνία, τρίς ἀπαρνήσῃ με. Ὅταν δὲ ὁ Μάρκος λέγῃ Πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με, τὰς ἐν ὅλῃ τῇ πρώτῃ ἀλέκτοροφωνίᾳ περιεχομένας φωνῆσεις δηλοῖ, καὶ φησι, ὅτι Πρὶν τὰς δύο τὰς κατὰ μέρος φωνῆσεις παρελθεῖν, τρίτον ἀπαρνήσῃ με. Ἡ γὰρ ὅλη ἀλέκτοροφωνία τρεῖς καὶ τέσσαρας καὶ πλείους ἔχει φωνῆσεις. Ὡστε συμφωνοῦσι μᾶλλον ἀλλήλοις οἱ εὐαγγελισταί.

Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, κ. τ. λ.

Φωτίου. Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, καὶ ὤφθησαν τὰ ἀθέατα. Τοῦτο σημαῖνον τὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαδραμεῖν· καὶ τὴν νομικὴν λατρείαν ἀργῆσαι, καὶ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων πᾶσι θεατὰ καὶ βᾶσιμα γεγονέναι.

cessaturam, ac Sancta Sanctorum omnium oculis cupientium, aperta fore (15).

B CAP. XXVII. VERS. 51. *Et ecce velum templi scissum est in duas partes, etc.*

Photii Scissum est velum templi, et hominum conspectibus expositæ sunt res quas antea videre nefas erat. Hoc significante prodigio, Novum Testamentum in universam terram propagandum, religionem vero quæ observationi legis illigata esset, intueri volentium, omnium gressibus accedere

NOTÆ.

(15) Cf. de eodem argumento Q. XCVII

FRAGMENTA IN MARCUM.

(Ex Catena P. Possini. Romæ, 1672, in-fol.)

Ἵψίαις δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυν ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς C CAP. I VERS. 52. *Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes et demonia habentes.*

πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους.
Φωτίου. Διὰ τοῦτο ἀνέμενον τὸ πέρας τῆς ἡμέρας ἵνα μὴ δούλωσιν ἐν Σαββάτῳ θεραπευθῆναι. Ἀμίλει καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν Σαββάτῳ. Οἱ δὲ μαθηταὶ τὴν ἐσπέραν μὴ ἀναμένοντες παρεχάλουσαν αὐτὸν τὰς ἰάσεις ποιεῖσθαι.

Καὶ πρῶτῃ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κάκει προσηύχετο.

Φωτίου. Ἀξιὸν ἐστὶ ζητήσεως, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον προσηύχετο. Οὐ γὰρ δὴ ὡς δεόμενος καὶ χρήζων, τοῦτο ἐποίει· καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ τὰς τῶν λογικῶν δεχόμενος προσευχάς· ἀλλ' οἰκονομικῶς τοῦτο ποιῶν, καὶ τύπος ἡμῖν γινόμενος πάσης ἀρίστης πράξεως.

Ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν.

Φωτίου. Πόλλῃ ἡ πίστις ἦν τῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ τὴν στέγην ὀρύξαι καὶ χαλάσαι τὸν ἄνθρωπον. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τὴν πίστιν ἰδὼν τῶν κομισάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος (οὐδὲ γὰρ ἀνεδέξατο ἀρθῆναι,

Photii. Propterea expectabant diei crepusculum ne viderentur Sabbato curari. Principes scilicet Judæorum eum qui curatus Sabbato fuisset, objurgabant: quo metu ac superstitione liberi discipuli rogabant Christum, etiam non expectata vespera, ut curationes operaretur.

VERS. 35. *Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.*

Photii. Inquisitione dignum est, quamobrem Jesus post secessum in desertum, oraverit. Non enim tanquam ope indigens hoc faciebat: ipse quippe est qui spiritualium preces accipit: sed dispensatorie hoc faciens, et exemplum nobis factus omnis ope rationis optimæ.

CAP. VERS. 5. *Cum autem vidisset Jesus fidem illorum.*

Photii. Multa fides horum virorum erat, ut et tectum perfoderent, et hominem demitterent. Quare Salvator visa fide bajulantium, et ipsius scilicet etiam laborantis (neque enim se sic laboriose et